

УДК 787.6(477)

КОЛЕКТИВНЕ МУЗИКУВАННЯ: ДО ПИТАННЯ РОБОТИ З МІШАНОЮ КАПЕЛОЮ БАНДУРИСТІВ

Іваниш А.А.

Київський національний університет культури і мистецтв

У статті розкривається питання колективного музикування в капелі бандуристів, метою якого є формування компетентностей особистості засобами гри на інструменті та музикування в ансамблі бандуристів. Основні завдання колективного музикування бандуристів полягають у формуванні таких компетентностей: пізнавальної, практичної, творчої, соціальної. Автор зупиняється на питанні важливості самостійної роботи бандуриста над вокально-інструментальною партитурою, а також принципах формування сучасного репертуару капели бандуристів у контексті поєднання традиційних засад і новаторства.

Ключові слова: бандура, капела бандуристів, колектив, репертуар, концерт.

Постановка проблеми. Сучасне народно-інструментальне ансамблеве мистецтво є активнопідючою складовою музичного виконавства України. Актуальним на сьогодні є питання збереження і вивчення народно-інструментальної традиції, примноження нових здобутків у популяризації ансамблевого виконавства на народних інструментах. Унікальною його частиною є творчість ансамблів бандуристів, які традиційно називають капелами.

У творчій підготовці виконавців – бандуристів капелі надається пріоритетне значення, тому що об'єднання з його художньо-творчими процесами окремих виконавців становить колектив, відбувається творча співпраця диригента з виконавцями, взаємодія виконавців з диригентом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Популяризація народно-інструментального ансамблевого виконавства через видання численних монографій, підручників, посібників, збірників педагогічного репертуару та ін. підготували благодатне підґрунтя для розвитку наукових досліджень у галузі народно-інструментального мистецтва України. Серед сучасних науковців (остання чверть ХХ – поч. ХХІ ст.) назвемо імена М. Давидова, О. Ільченко, О. Олексюк, В. Дутчак, А. Червоновіаненко, Н. Брояк, Н. Морозевич та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На жаль, маємо констатувати, що питання методики роботи з капелою бандуристів досі залишаються поза увагою фахівців – практиків та науковців. Попередній багатосторічний розвиток бандурного мистецтва сформував декілька напрямків – шкіл навчання гри на бандурі (В. Кабачок, Є. Юцевич, С. Баштан, С. Омельченко, Я. Пухальський та ін.); однак, на сьогодні не маємо жодної сучасної науково обґрунтованої методики керування таким різноплановим колективом, як капела (мішана чи однорідна), що поєднує в собі як вокально-хорові, так і інструментально-виконавські аспекти.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Отже, метою нашого дослідження є визначення основних засад творчої діяльності народно-інструментального виконавства в Україні, а саме – капели бандуристів – та подальших перспектив розвитку цього жанру в українській музичній культурі початку ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Переосмисливши слова Л. Пасічняк, зауважимо, що ансамбль народних інструментів – своєрідна

творча лабораторія, де створюється новий репертуар для народних інструментів, формуються творчі особистості народно-інструментального мистецтва, пропагується активна творча діяльність [2, с. 232]. Метою колективного музикування в капелі (ансамблі) бандуристів є формування компетентностей особистості засобами гри на інструменті та музикування в ансамблі бандуристів.

Основні засади колективного музикування у мішаній капелі бандуристів були сформульовані автором в процесі багаторічної роботи із студентським навчальним колективом кафедри бандури і кобзарського мистецтва (сьогодні – кафедра бандури та фольклору) Київського Національного університету культури і мистецтв. Капела бандуристів, як основний профілюючий колектив для студентів спеціалізації «бандура/кобза» в КНУКіМ існує з 1970 р. За ці роки керівниками студентської капели бандуристів КНУКіМ були: доц. Анатолій Навроцький (1970-1980-ті рр.), Народний артист України, проф. Григорій Верета (1989-1993, 2000-2005 рр.), проф. Вікторія Шевченко (2005-2006 рр.), доц. Геннадій Григор'єв (2006-2007 рр.), заслужений артист України, доц. Тарас Яницький (2013-2014). З 2007 по 2013 рр. і з 2014 рр. художнім керівником і головним диригентом капели бандуристів КНУКіМ є заслужений артист України, відомий український диригент, проф. Андрій Іваниш, диригентом-хормейстером – заслужений діяч мистецтв України, проф. Володимир Курач. Студентська капела бандуристів – постійний учасник творчих та наукових заходів Національної спілки кобзарів України та Київського національного університету культури і мистецтв.

Отже, основні завдання колективного музикування бандуристів полягають у формуванні таких компетентностей музиканта:

1. Пізнавальної, що забезпечує оволодіння основними поняттями теорії та музичної грамоти, гри на музичних інструментах, знаннями музичної культури.

2. Практичної, що сприяє оволодінню основами гри на музичних інструментах, участь у колективному музикуванні, залучення до кращих зразків вітчизняної та світової музики.

3. Творчої, що забезпечує розвиток музичних та ритмічних здібностей; формування художньо – естетичного смаку; розуміння й сприймання музики залежно від стилю, жанру та характеру.

ру творів; підвищення майстерності колективної гри в ансамблі бандуристів.

4. Соціальної, що сприяє розширенню загально-го світогляду, музичних здібностей; формуванню навичок професійного та соціального партнерства; забезпечує виховання громадянської свідомості, національної гідності через виконання кращих творів вітчизняної музики, професійної взаємодії в колективі, прагнення до створення комфортного доброзичливого мікроклімату в колективі.

Говорячи про народно-інструментальне ансамблеве мистецтво в Україні Л. Пасічник використовує термін «академізація», що посилюється у ХХ – початку ХХІ століть [2, с. 229]. «Явище академізації торкнулось народно-інструментального мистецтва на початку ХХ століття, коли вперше на концертній сцені з'явилися оркестри народних інструментів, інструментальні ансамблі бандуристів..., «троїсті музики». Так, у 1902 році Г. Хоткевичем були організовані вперше в Україні ансамблі бандуристів. Їхні успішні виступи на концертній естраді ХІІ Археологічного з'їзду стали резонансною подією в історії вітчизняного народно-інструментального ансамблевого мистецтва», – зауважує дослідниця [2, с. 230].

На сучасному етапі розвитку академічного народно-інструментального мистецтва сформувався принципово новий напрямок, а саме академічне виконавство на удосконалених народних інструментах (зокрема, бандурах), що стало «... однією із найсуттєвіших рис еволюції народно-інструментального ансамблевого мистецтва сучасності, становлення ансамблевої народно-інструментальної виконавської школи. Активна концертна діяльність засвідчила про високий виконавський рівень, міжнародне визнання, що уможливило прирівняти названі колективи до камерно-інструментального ансамблевого мистецтва...» [2, с. 233].

Визначимо кілька форм концертної діяльності мішаної молодіжної (студентської) капели бандуристів як творчого колективу:

1. Звітні концерти. Звітний концерт є важливою віхою у творчому житті колективу, підсумком роботи за певний період часу, що узагальнює його творчий доробок. У програму звітного концерту входять найбільш вдалі за художнім змістом та виконанням твори, які неодноразово виконувалися в інших концертах. Оскільки цей концерт є певним обличчям колективу, до нього слід готуватися надзвичайно ретельно. Програму слід будувати, виходячи з міркувань різноманіття жанрів, що досягається вдалим чергуванням кантиленних та п'ес у швидкому темпі, вокальних та інструментальних творів. Перша і заключна п'еса звітного концерту мають бути найефективнішими з усього репертуару, – особливо фінальний твір, де колектив повинен продемонструвати віртуозний (наскільки це можливо) рівень виконання.

Звітний концерт слід ретельно готувати не тільки з боку якомога якіснішого виконання, але й вжити додаткових організаційних заходів. Обов'язково мусить бути програма – буклет колективу, де був би віддзеркалений не тільки репертуар, але, хай навіть у скороченому, анотованому викладі, його творчий шлях. Ведучий звітного концерту повинен добре знати всі нюан-

си, пов'язані зі специфікою жанру, та можливості оркестру або ансамблю народних інструментів, який він представляє.

2. Гала-концерти. Участь в гала-концертах колективу народних інструментів є бажаним елементом у загальній концепції естетичного виховання. Музиканти в процесі підготовки та проведення концерту відчують себе учасниками чогось більшого, ніж простий виступ, адже, зазвичай, гала-концерти організуються на честь визначних народних свят та державних ювілеїв. Не треба зайвий раз доводити, що участь у гала-концертах не тільки є почесною для колективу, але й надзвичайно відповідальною.

Якщо виступ вийде невдалим, то на інший подібний мистецький захід можуть і не запросити. Тому грати на подібних концертах треба лише ті твори, щодо яких є стовідсоткова впевненість у їх якісному виконанні. У гала-концертах, які мають певну динаміку, що продиктована жанровим різноманіттям, дуже важливим є місце виступу колективу народних інструментів. Коли йдеться про невеликий, мобільний ансамбль, то тут, загалом, проблем не виникає. Його виступ можна поставити в середині концерту на будь-якому місці – перед чи після танцювального колективу, хору, сольного співу тощо.

Інша річ – оркестр народних інструментів (капела бандуристів). Винести на сцену та прибрати з неї декілька десятків пультів з нотами та стільців – річ громіздка і потребує певного часу. Практика підказує, що таким колективом краще всього розпочинати концерт, або ж другий відділ концерту. Після виступу оркестру краще всього надати слово читцеві, або ж запросити на сцену віртуоза – інструменталіста, щоб заповнити природну паузу в концерті, яка пов'язана з відходом артистів за лаштунки сцени, прибиранням стільців, громіздких інструментів, пультів з нотами тощо.

3. Фестивалі-огляди. На відміну від конкурсу, огляд музичного мистецтва передбачає низку (або один великий) гала-концерт, де виступають колективи одного, частіше – кількох жанрів. Вони не змагаються між собою, не завойовують особливих призов, на фестивалях-оглядах завжди «перемагає дружба». Окрім виступів колективів та виконавців із різних місцевостей, на цьому форумі проводяться майстер-класи, творчі лабораторії, науково-практичні конференції з проблем давньої музики тощо. Мета такого фестивалю – розвиток і підтримка кращих традицій народного мистецтва, пропаганда народної музики й виконавства на народних інструментах й, звичайно, виявлення обдарованої молоді.

4. Фестивалі-конкурси. За роки Незалежності в Україні широкого розповсюдження набули регіональні фестивалі-конкурси. Організацію та проведення цих заходів неможливо звести до якоїсь однієї форми – по всіх усьодах вони проводяться по-різному. Щодо народно-інструментальної музики, то, хоча фестивалі-конкурси, присвячені цьому жанру, не такі численні, як аналогічні заходи з інших жанрів, – вони надзвичайно цікаві й сповнені справжніх художніх відкриттів.

Фестиваль-конкурс проводиться з метою популяризації національної школи виконавства на народних музичних інструментах, підвищення

рівня професійної підготовки творчої молоді, подальшого розвитку та пропаганди народного інструментального мистецтва. Фестиваль-конференція передбачає проведення методичної конференції з питань музичної педагогіки, семінарів, майстер-класів, творчих зустрічей з провідними музикантами України, концертів лауреатів міжнародних і всеукраїнських конкурсів, концертів професійних та аматорських ансамблів, оркестрів народних інструментів.

Надзвичайно важливу роль у роботі з капелю бандуристів відіграє репертуарний «зошит» колективу, «...завдяки створенню оригінального репертуару і професійним перекладам зразків світової музичної культури як одного із важливих чинників, народні інструменти стали академічними» [2. с. 236]. «Завдяки удосконаленню бандури стало можливим значно збагатити її репертуар, поновити в ньому не тільки історичні думи та українські народні пісні, раніше заборонені або забуті, а й залучити сучасні різноманітні за жанрами музичні твори», – слушно зауважує метр академічного бандурного мистецтва С. Баштан [3]. Відтак, у другій половині ХХ – початку ХХІ століття уперше в українській музиці було створено сонати, сюїти, концерти, фантазії для бандури. Провідні композитори України – М. Дремлюга, А. Коломієць, К. Мясков, В. Кирейко, В. Зубицький, В. Павліковський та інші – плідно працюють над створенням оригінального репертуару для бандури. Пишуть для цього інструмента також і ті бандуристи, які добре імпровізують, мають уже опубліковані власні твори й обробки народних пісень, – А. Бобир, С. Баштан, А. Омельченко, Р. Гриньків, О. Герасименко, Л. Федорова, В. Лобко та інші. Певний дорожок у сучасних аранжуваннях і перекладеннях українських народних пісень і творів українських композиторів для бандури і капели бандуристів має також автор дослідження.

«У статті «Бандура та її можливості», опублікованій у Харкові 1930 року, Г. Хоткевич писав, що право на існування інструмент має лише тоді, коли він дає щось своє, неповторне. Для бандури треба творити літературу – ось головне завдання», – наголошує С. Баштан, і додає: «...відмовлятися від світової літератури не слід, та не можна все зводити тільки до неї. Зберігаючи і відроджуючи перлини народного кобзарського мистецтва, слід збагачувати й ті досягнення, які має мистецтво гри на бандурі у наш час. Шлях до ізоляції національної культури не сприятиме її розвитку та оновленню. Збагачення репертуару бандуриста, нові ансамблеві концертні форми, використання інструмента сприяють поновленню репертуару творами як українських композиторів-класиків (Д. Бортнянського, М. Лисенка, Я. Степового, К. Стеценка та інших), так і світової літератури (Г. Генделя, Й.-С. Баха, М. Глінки, П. Чайковського, інших)» [3].

Питання роботи над вокальним ансамблем у капелі бандуристів, відпрацювання строю, техніки диригування керівника капели бандуристів та ін. вже піднімалися нами у попередніх розвідках [1]. Зупинимось ще на одній необхідній і вкрай важливій складовій роботи із капелю

бандуристів – це самостійна робота студента над вокально-інструментальною партитурою, яка передбачає засвоєння теоретичних та практичних методів роботи з капелю бандуристів, вивчення варіантів її складу і специфіки звучання. Особливе місце у цьому напрямку належить співставленню хору та бандур (та інших інструментів) як акомпануючої групи.

Самостійна робота формує навички, підвищує вимогливість до себе, удосконалює професійний та загальнокультурний рівень майбутнього фахівця – артиста капели бандуристів.

Отже, студент – бандурист повинен вміти: розкрити ідейно-образний зміст твору; розуміти стилістичні особливості музики і поезії (особливо народної) як історичної категорії; визначити жанр твору: вокально-інструментальна мініатюра, обробка, інструментальний твір, хор а саррела, частини з кантати, меси, думи, пісні; користуватися камертоном, проілюструвати партитури та партії на бандурі та фортепіано; володіти навичками музично-теоретичного аналізу вокально-інструментальної, інструментальної та хорової партитури. До того ж досконало володіти різними прийомами гри на бандурі; вміти професійно акомпанувати собі на бандурі, вільно читати з листа оркестрові партії; визначити види фактури: гомофонна, гармонічна, поліфонічна, мішана; визначити види елементів: мелодія, бас, окремі голоси, супровід; вміти розспівувати хор та настроювати оркестр за власною системою, при цьому звернути увагу на вокально-хорове дихання, звукоутворення, характер звука, тембр, дикцію та артикуляцію. Безперечно, що студент – бандурист має володіти різними вокальними та вокально-інструментальними стилями, характерними для кобзарського виконавства.

До складових самостійної роботи студентів – бандуристів належать:

1. Підготовка до концертних виступів.
2. Здійснення комплексного аналізу хорових творів а саррела та із супроводом, витоків народної пісні та її жанрової приналежності, образної структури і змісту пісенних віршів.
3. Рецензування мистецьких подій (концерти, конкурси, фестивалі).
4. Щоденна робота над різними прийомами гри на бандурі (тремоло, арпеджіо, гліссандо і т.п.).
5. Щоденна детальна робота над вдосконаленням бандурної техніки (ауфтакти, динаміка, нюанси, штрихи)

Висновки з даного дослідження і перспективи. Підсумовуючи, можна сказати, що процес керівництва мішаною капелю бандуристів є багатогранним і багатоаспектним. Капела бандуристів, як складова народно-інструментального ансамблевого мистецтва України, сьогодні не втратила своєї актуальності і, з новітніми репертуарними пошуками, набула нових творчих якостей. Сьогодні, як ніколи, надзвичайно важливим є питання збереження національної самобутності української школи ансамблевого виконавства та подальшого розвитку науково-методичної бази у даній галузі. То ж методичні засади роботи із капелю бандуристів ще чекають на своє ґрунтовне опрацювання.

Список літератури:

1. Іваниш А.А. Деякі аспекти диригування капелою бандуристів / А. Іваниш // Мистецтвознавчі записки. – № 18. – К.: НАКККІМ, 2010. – С. 61-68.
2. Пасічняк Л. Український ансамбль народних інструментів у контексті формування академічних традицій. Здобутки і перспективи / Л. Пасічняк // Народно-інструментальне мистецтво на зламі XX-XXI століть: Зб. мат. міжн. наук.-практ. конф (ДДПУ ім. І. Франка, 25.03.07, м. Дрогобич). – Дрогобич, 2007. – С. 229-239.
3. Баштан С.В. Історія кобзи – бандури та її сучасний розвиток / С. Баштан [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://knmau.com.ua/chasopys/06_NBUV/docs/11_Bashtan.pdf

Іваниш А.А.

Київський національний університет культури і мистецтв

**КОЛЛЕКТИВНОЕ МУЗИЦИРОВАНИЕ:
К ВОПРОСУ О РАБОТЕ СО СМЕШАННОЙ КАПЕЛЛОЙ БАНДУРИСТОВ****Аннотация**

В статье раскрывается вопрос коллективного музицирования в капелле бандуристов, целью которого является формирование компетентностей личности средствами игры на инструменте и музицирования в ансамбле бандуристов. Основные задачи коллективного музицирования бандуристов заключаются в формировании таких компетентностей: познавательной, практической, творческой, социальной. Автор останавливается на вопросе необходимости самостоятельной работы бандуриста над вокально-инструментальной партитурой, а также принципах формирования современного репертуара капеллы бандуристов в контексте слияния традиций и новаторства.

Ключевые слова: бандура, капелла бандуристов, коллектив, репертуар, концерт.

Ivanish A.A.

Kiev National University of Culture and Arts

MUSIC IN A GROUP: WORKING WITH MIXED BANDURA CHOIR**Summary**

The article studies different issues of musical process in a group in a bandura choir. Its purpose is to form a personality's competences by playing the bandura and doing music in a bandura music group. The main tasks of bandura playing are to form such competences as: cognitive, practical, creative and social competences. The author pays special attention to the importance of a bandura player individual work with vocal and instrumental partitions, as well as to the principles of choice of contemporary repertory for a bandura choir in the context of mixing tradition and innovation.

Keywords: bandura, bandura choir, music group, repertory, concert.